

'Rolling' onderzoeksagenda Informatiesamenleving en Overheid 2018

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	1
2. Onderzoeken 2018 voortkomend uit toezeggingen en afspraken	2
3. Thema dienstverlening en infrastructuur	2
4. Thema publieke waarden	3
5. Thema data en de overheid	3
6. Monitoring en beleidsevaluaties	4

1. Inleiding

De kansen en bedreigingen die de informatiesamenleving met zich meebrengt, vragen om bijzondere maatschappelijke aandacht, ook van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Er is daarvoor in 2016 een directie Informatiesamenleving en Overheid (DI&O) opgericht die zich over deze thema's buigt. Deze directie wil de drijvende kracht zijn achter de veranderende rol van de moderne overheid in de informatiesamenleving. DI&O is erop gericht de randvoorwaarden te creëren voor een open en veilige informatiesamenleving die ruimte geeft aan burgers en bedrijven en die de overheid in staat stelt om haar doelmatigheid te vergroten. Het creëren van de beleidskaders houdt in dat DI&O ervoor zorgt dat iedereen mee kan doen, onnodige drempels verdwijnen en de overheidsdienstverlening verbetert.

Deze onderzoeksagenda Informatiesamenleving en Overheid 2018 heeft tot doel te voorzien in een kennisbasis ter voeding van de verschillende beleidsmatige trajecten van DI&O. De uitkomsten van de onderzoeken dienen nader – en zo veel mogelijk feitelijk - inzicht op te leveren in hoe de informatiesamenleving functioneert en in de wijze waarop de overheid (en in het bijzonder BZK/DI&O) hieraan kan bijdragen. Daarbij heeft deze onderzoeksagenda meer algemeen tot doel bij te dragen aan versterking van de kennispositie over de informatiesamenleving binnen de publieke sector. Het uitgangspunt is dat de onderzoeken in deze agenda zo mogelijk in 2018 worden opgeleverd. Dit geldt in het bijzonder voor de onderzoeken die voortkomen uit toezeggingen en afspraken (par. 2). Waar het meerjarige trajecten betreft (dit zal blijken in de uitwerking in offerteverzoeken), zullen in 2018 in beginsel tussenresultaten worden opgeleverd, met uitzondering van Europese aanbestedingen die mogelijk een langere aanloopperiode vergen. De in deze agenda opgenomen onderzoeksvragen worden in offerteverzoeken nader gespecificeerd en voorzien van deelplanningen. Deze agenda bedient een beleidsomgeving die bijzonder dynamisch is. Gelet op die dynamiek is niet uit te sluiten dat in de loop van het jaar beleidsprioriteiten en daarmee ook onderzoeksbehoeften wijzigen. Daarmee heeft deze onderzoeksagenda uitdrukkelijk een dynamisch ('rolling') karakter.

De verschillende onderzoeken zijn gekoppeld aan één of meerdere doelen van DI&O:

1. Goede en transparante overheidsinformatie
2. Adequate dienstverlening door de overheid
3. Het verzekeren van de rechten en plichten van de burger in de informatiesamenleving

Aan de totstandkoming van deze onderzoeksagenda ging een open marktconsultatie in de vorm van een kennisbijeenkomst vooraf. Daarin is met wetenschappers en commerciële partijen gesproken over de

inhoudelijke thema's en zijn de meest relevante kennisvragen op deze terreinen geïnventariseerd. Na afloop van de bijeenkomst heeft een aantal deelnemers een beknopte nadere uitwerking op deelonderwerpen naar BZK toegezonden ten behoeve van deze agenda. Er zijn voor externe partijen geen rechten te ontfemen aan de inhoud van deze onderzoeksagenda.

2. Onderzoeken 2018 voortkomend uit toezeggingen en afspraken

Onderzoekstrajecten die direct voortkomen uit een toezegging aan de Kamer, een afspraak in de BZK-bestuursraad en/of uit het MaakWaar! rapport:

- Hoe kan de MKBA-systematiek op een bruikbare en praktische manier worden aangewend voor het optimaliseren en onderbouwen van beleidsalternatieven voor de doorontwikkeling van de digitale overheid?
- Waar binnen de overheid worden algoritmes toegepast en hoe komen we tot transparante, uitlegbare big data-analyses op basis van algoritmen?
- Wat verwachten burger en bedrijf van overheidsdienstverlening/MijnOverheid?
- Hoe kan de overheid de communicatiekracht van zijn digitale overheidsberichten vergroten?
- Welke lessen zijn er voor DI&O te trekken uit de uitkomsten van de, nog op te zetten, experimenten rondom datagedreven beleid en uitvoering?
- Welke kansen en bedreigingen biedt de toenemende digitalisering voor een goed functionerende, moderne democratie en welke beleidsinterventies zijn in dit licht noodzakelijk dan wel wenselijk?
- Wat zijn volgens de verschillende overheidsorganisaties de belangrijkste activiteiten om op te nemen in de een Nationale Data Agenda voor de overheid? Het betreft hier een uitwerking van een interdepartementaal geaccordeerde notitie over dit onderwerp.
- Op te stellen beleidsmonitor: wat is de voortgang op de nader te bepalen beleidsdoelstellingen van de directie Informatiesamenleving en Overheid?
- Wat is de staat van de informatiesamenleving?
- Wat zijn opkomende, nieuwe technologieën en waar ligt het (onbenut) potentieel voor BZK?

Bovenstaande prioritaire onderzoeken bevatten een selectie uit de onderstaande groslijst aan onderzoeksvragen die thematisch is ingedeeld naar de DI&O-onderwerpen 'dienstverlening en infrastructuur', 'publieke waarden' en 'data en de overheid'.

3. Thema dienstverlening en infrastructuur

De afgelopen jaren heeft de overheid vooral ingezet op het realiseren van kostenbesparingen in haar dienstverlening. Uitdaging voor de komende jaren is de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren en deze meer toe te spitsen op de wensen van burgers en bedrijven en met behulp van technologie maatwerk te leveren, onafhankelijk van de gewenste *kanaalkeuze* (digitaal en niet-digitaal) en zo het gebruik én gebruikersgemak te vergroten.

1. Wat verwachten burger en bedrijf van overheidsdienstverlening?
2. Hoe kan de overheid de communicatiekracht van zijn digitale overheidsberichten vergroten?
3. Hoe komen we tot een inclusieve informatiesamenleving?
4. Wat zijn de vraagstukken op de uiteenlopende vakgebieden die komen kijken bij de mogelijke implementatie van verschillende middelen op het gebied van digitale identiteit?
5. Hoe kan de overheid vanuit haar verschillende rollen (als regelgever, partner van private partijen, launching customer etc.) innovatie en de inzet van open source software op de (software)markt stimuleren?
6. Hoe gaat de overheid in Denemarken om met mensen die minder of niet digitaal vaardig zijn en met mensen die niet bureaucratisch vaardig zijn?

4. Thema publieke waarden

Technologische innovatie wordt wereldwijd gezien als de motor voor economische groei en de oplossing voor maatschappelijke problemen zoals klimaatverandering. Bedrijven en overheden investeren massaal in de ontwikkeling van nieuwe technologieën zoals artificiële intelligentie, nanotechnologie en het Internet der dingen. De inzet van nieuwe technologie heeft al veel positieve maatschappelijke effecten laten zien. Zo maakt de inzet van big data de gezondheidszorg effectiever, bijvoorbeeld doordat de doeltreffendheid van behandelingen beter kan worden vastgesteld. En de inzet van Virtual Reality verbetert trainingen en opleidingen, doordat situaties levensecht kunnen worden gesimuleerd. De inzet van nieuwe technologieën roept echter ook veel ethische vragen op. Hoe kan voorkomen worden dat big data gebruik leidt tot het uitsluiten van specifieke groepen? In welke mate mogen persuasieve technologieën de autonomie van het individu beperken? En hoe kan menselijke waardigheid geborgd worden bij de inzet van robots? Wetenschappers, bedrijven en maatschappelijk middenveld vragen om sterkere kaderstelling en beleid van de overheid op dit vlak. Begin dit jaar waarschuwde Elon Musk, CEO van Tesla en SpaceX, bijvoorbeeld voor de mogelijke implicaties van artificiële intelligentie en benadrukte de rol van de overheid als regulerend instituut. Iets later dit jaar drongen Europarlementariërs aan op Europese regelgeving en beleid op het gebied van Robotisering. Dit document geeft een overzicht van technologische ontwikkelingen, maatschappelijke vraagstukken die daaruit voortvloeien en mogelijke beleidsrichtingen.

1. Wat zijn publieke waarden in de huidige Nederlandse sociaal-maatschappelijke context?
2. Wat zijn opkomende, nieuwe technologieën en waar ligt het (onbenut) potentieel voor BZK?
3. Hoe groot zijn de effecten van opkomende technologieën op publieke waarden?
4. Welke kansen en bedreigingen biedt de toenemende digitalisering voor een goed functionerende, moderne democratie en welke beleidsinterventies zijn in dit licht noodzakelijk dan wel wenselijk?
5. Waar binnen de overheid worden algoritmes toegepast (betreft toezegging) en hoe komen we tot transparante, uitlegbare big data-analyses op basis van algoritmen?
6. Welke dilemma's ontstaan er naar aanleiding van technologische ontwikkelingen vanuit het perspectief van de burger (kijk met name ook naar inclusie en autonomie)?
7. Hoe kan de governance van het publieke waarden (kijk met name ook naar autonomie en inclusie) ecosysteem (zoals gedefinieerd door het Rathenau Instituut in zijn rapport 'Opwaarderen') versterkt worden?
8. Wat is het stakeholder landschap en wie heeft welke rol in het borgen van publieke waarden?
9. Hoe kan de Nederlandse overheid aanvullende instrumenten inzetten om publieke waarden te borgen (waarbij de internationale dimensie wordt meegenomen)?

5. Thema data en de overheid

Het ontsluiten, bewerken en consumeren van grote hoeveelheden data biedt maatschappelijke en commerciële kansen, maar leidt ook tot zorg en maatschappelijke discussie. De antwoorden op de onderzoeksvragen onder dit thema leveren nadere inzichten op in de wijze waarop de overheid door

effectief en zorgvuldig datagebruik haar besluitvorming, bedrijfsvoering en dienstverlening kan verbeteren. Specifieke speerpunten uit het regeerakkoord op dit terrein zijn 'open data' en 'regie op eigen gegevens'.

1. Hoe kan de overheid met behulp van open data haar transparantie en effectiviteit vergroten?
2. Wat zijn volgens de verschillende overheidsorganisaties de belangrijkste activiteiten om op te nemen in de een Nationale Data Agenda voor de overheid?
3. Wat zijn de wensen van burgers en bedrijven ten aanzien van het voeren van de regie op eigen gegevens; wat houdt regie in, wat verstaan mensen er onder, wat willen ze zelf?
4. Wat zijn kansen en risico's van blockchain voor het (anders) omgaan met eigenaarschap van data?
5. Welke lessen zijn er voor DI&O te trekken uit de uitkomsten van verschillende te zetten experimenten rondom datagedreven beleid en uitvoering?
6. Welke aanpassingen in skills en organisatie zijn nodig om datagedreven beleid en uitvoering in de praktijk te brengen; o.a. inzicht in de benodigde 'datavaardigheden' van overheidsmedewerkers?
7. Welke standaarden (interoperabiliteit) zijn er nodig om het gebruik van overheidsdata door publieke en private partijen te bevorderen en optimaliseren?

6. Monitoring en beleidsevaluaties

1. Hoe kan de MKBA-systematiek op een bruikbare en praktische manier worden aangewend voor het optimaliseren en onderbouwen van beleidsalternatieven voor de doorontwikkeling van de digitale overheid?
2. Op te stellen beleidsmonitor: wat is de voortgang op de nader te bepalen beleidsdoelstellingen van de directie Informatiesamenleving en Overheid?
3. Wat is de staat van de informatiesamenleving in Nederland (doorontwikkeling van de in 2017 opgestelde dummymonitor)?